

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД

2019

Наш Језик

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОСКО

Година I Свеска 1

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

L CB. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Ђорђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjezikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на сѣраницама овог броја
часописа Наш језик колеге,
пријатељи и некадашњи студенти
посвећују проф. др Срећу Танасићу,
дописном члану АНУРС,
поводом седамдесет година живота
са искреним жељама за другим животом
и непрекидним стваралаштвом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) . . .	1–7
Библиографија радова др Срете Танасића (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ)	31–37
Срето Танасић против језичких манипулација (БИЉАНА С. САМАРЦИЋ)	39–47
Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман трпног глаголског придева у Речнику САНУ (ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ)	49–57

Акцентологија и фонологија

Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ)	59–64
О прозодијским аспектима риме у српској поезији (ДРАГА С. ЗЕЦ)	65–75
Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису <i>Наш језик</i> из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ)	77–85
О неким спорним рефлексима <i>jaīa</i> (САЊА М. КУЉАНИН).	87–93

Морфологија и творба речи

О архаизмима у српском језику, посебно граматичким (ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР)	95–107
--	--------

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>признање</i> : <i>признавање</i> , <i>придружење</i> : <i>придруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘ <i>глагол + ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>ујознаћи</i> (<i>се</i>) (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>йоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>йри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ) ..	259–268
О српском глаголу <i>радићи</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ата ‘ <i>сукобити се</i> ’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених</i> <i>указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янська термінографія кінця ХХ – початку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусијуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двјије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Називи за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. ЂИНЋИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На</i> <i>Дрини ћуџија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источnobосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЋИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микротопонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогоића</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Србіе</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ћ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41'282.2
811.163.41'374

Оригинални научни рад
Примљено 30. новембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ*
(Универзитет у Нишу,
Филозофски факултет,
Департман за српски језик)**

ЈЕЗИЧКЕ КРХОТИНЕ И ДИЈАЛЕКАТСКИ РЕЧНИК

У раду се указује на постојање деформисаних ликова речи (*ч < чеш*) и синтагми (*че < ће се*) у дијалектима и тешкоћама да се такви облици обраде у дијалекатском речнику. Основу чини лексикографска пракса призренско-тимочких говора српског језика.

Кључне речи: српски језик, дијалекатски речници, језичке крхотине (облички деформисане речи).

Остављамо по страни расправу о томе шта је реч у говору, писању, речнику па и у – дијалекатском речнику.

Ако би се за појам „реч у тексту“ прихватила једноставна дефиниција да је то „део текста између две белине“ (која никако не би била без мана!), онда је сваки такав елемент „реч“, а свака се реч одвајала белинама од осталог текста. При томе би остало питање двеју речи спојених у једну изговорну (једноакценатску) целину. Да ли би се и оне могле сматрати речју (јер не видимо могућност за „полуреч“, иако се употребљава појам „полусложеница“), иако их (од правописа до правописа) дели белина (у ствари / уствари и сл.).

Живи говор је говор са сврхом, али он се не заснива само на потреби и интересу, већ има контекст, позадину, и емоционални набој, који му обезбеђује квалитет, односно уверљивост. Као резултат више чинилаца долази и стварање нових облика речи не само кроз поступак

* nedb@ni.ac.rs

** Овај рад је настао у оквиру пројекта *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* (бр. 148001), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

деривације него и као бесправилно подешавање стању духа и важности поруке. Долази до прекрајања облика, вероватно у свим говорима, што ствара одступања у односу на стандардни/књижевни језик. Да наведемо само неке назнаке, уз наду да ће и то некад бити шире обрађено. Облици: *вође*, *нође*, *шудије*; *вамо*; *волико*, нису „по норми“, али су читљиви, могу се разумети и без додатних објашњења. Речи *секлеџар*, *џаџека*, *каџџулар* (= капилар), *џолувер* деформацијом сугеришу нека другачија значења и објашњења.¹ Скраћени облици императива: *држ*, *нос*, *сиџан*, *дик се* не могу бити лишени психолошке основе појачане интенције.

Међутим, у говору се појављују и таква прекрајања облика речи синтагматских конструкција да се губи значење, односно да се значење може видети тек из целине комуникационе јединице, односно реченице.

Формално гледано, оно што остане иза таквог процеса буде деформисано до гласа, односно до једногласне форме, која као преостатак или резултат, будући крхотина од нормалне форме и уобичајеног израза, ипак остварује функцију у реченици, али тешко да се може назвати речју.

Појављује се питање како третирати реалне остатке речи, *крхоџине* – како смо из нужде назвали, формалне преостатке од неке речи или граматичке конструкције, настале у поступку асимилација, дисимилација или контракција, каквима обилује живи народни говор. Да ли би и тај ентитет „између двеју белина“ имао право да буде насловна реч азбучника – самостално, или макар као обличка варијанта (кад није облички синоним насловној речи)?² Олако гледано, нема разлога за азбучник, јер није реч; али: има разлога да буде у азбучнику, јер је то једино место речника које служи за идентификацију, а пошто већ нешто постоји у језику, треба да буде и идентификовано у говору и верификовано статусом јединице азбучника. Може ли се ово мало појаснити?!

¹ Неретко су та решења резултат пуког етимологисања, што бива увек занимљиво, а неретко асоцијативно: *секлеџар* (: суклета, проклетник, непожељник), *џаџека* (: место где се држе лекови против патње, болова), *каџџулар* (: капилар, у селу Гредетину код Алексинца забележили смо: „Прсо гу (баби) *каџџулар* у мозак“). У истом месту зависно од места акцента стоји *џнфрак* према *џнфáрк*, *џолувер* (нешто што је само пола хаљетка).

² Нешто удаљенија аналогија може се пронаћи и кад се за насловну реч употреби тек један облик (граматички), који се онда једино тако и може дефинисати – граматички. То је случај кад речник доноси *зу*, или *вој* као енклитике акузатива или датива заменице *она*, која се у основном лику, будући општепозната, не појављује у азбучнику.

Рецимо, речи су: *како, њако, горе, доле*; али речи су и: *како-њако, горе-доле, овде-онде; дваџири*, или: *два-џири* (али само: *џири-чеџири*), без обзира на спрезање³ које се у говору обележава једним или са више акцената.

Оно што је у књижевном језику, или у говорима ближим њему: *џеџи-шеџи*, то је у говорима Сврљига: *џешес*, које може бити и *џешес*, које у синтагми може бити атонирано: „Дојдóше *џешез-душе* на ручьк“. Таквих случајева у дијалекатским речницима, разуме се и у говору, има, иако се неуједначено обрађују.

Има, међутим, и оваквих резултата: *ч, ш, ђ* насталих од: *чеш* (= *ћеш*): ти *ч* да дојдеш; где *ч* ти с њи; а од: чу ти > чти > ш ти: *ш* ти кажем ја; *ш* ти ишчукам зуби; или од *да*: *ђ* имо (поред: *димо*)...

„Реч“ И

У *Тимочком дијалекатском речнику* насловна реч азбучника: **и**.

„**и** предл. < и[з/с] (испред неких сугласника) из. – Овија конпир и Сórћичаво. – Тéрам óвце и Студењц“ (Динић 2008: 265).

То значи да је *и* постало реч, да је то предлог и да има место у дијалекатском речнику. Ако би сад требало набрајати предлоге у дотичном говору, *и* се никако не би појавило као предлог а да му се не дода: и[з/с].

У *Речнику говора Јабланице*, презентација овакве ситуације даје се као: *и[з] Сџуденац* (Жугић 2005), вероватно с импликацијом *, „овде постоји з, али га не чујеш, зато га подразумеваш!“

У *Речнику џиројског говора* налазимо још једну *и* реч:

„**и** [...], 2. енкл. облик акуз. личне зам. они. – Несъм *и* пита́ла“ (Златковић 2014/I: 317).

У овом случају један „окрњени“ падежни облик промовисан је у одредницу азбучника, односно у – реч.

„Реч“ О

„**о** предл. < о[д] од [...]. – Не мош се спасиш *о* туџинци“ (Динић 2008: 486).

„Реч“ Ч

У *Речнику говора Лужнице*, у азбучнику налазимо:

„**ч** краћи облик од 'чеш' ('ћеш'). – *Где-ч* да будеш [...]" (Ћирић 2018: 1120).

³ Не мислимо овде на *спрезање* са значењем конјугација, које се некад јављало као граматички термин, већ на просто здруживање двеју јединица, које и самостално живе, у новој јединици, некад и семантички и облички, а некад само семантички.

Ч је постало реч, добило место у азбучнику речника, а, колико нам је познато, остварује се само у конструкцијама с другим речима. Такве примере даје и аутор *Речника*, у истом речничком чланку: *кво-ч* (= шта ћеш⁴), *куде-ч* (куда чеш), *како-ч* (како чеш), *са-ч* (сад чу), *џи-ч* (ти чеш).

„Реч“ **ЧБ**

У *Тимочком дијалекатском речнику* налазимо:

„**чб** прил. в. ча. – Однели га *чб* у Писану бѹку [...]“ (Динић 2008: 884).

Ово је једна од речи које су настале трансформацијом речце *чак*, јер се у истом речнику јавља: „*ча* прил. *чак*. – Стигáл сам *ча* доле у Сарушу“ (Динић 2008: 486), али и: „*чé* прил. *чак*. – *Чé* онáм трéбе да стигнемо.“

„Реч“ **Ш**

Јавља се у говорима где се једначење сугласника по месту творбе јавља у конструкцији предлог *с* + реч која почиње палаталним сугласником.

Тако добијамо *ш њим* < с њима. И овде понављамо питање: је ли *ш* овде реч или није. Писано овако, јесте. Може ли ово бити реч *шњим*, јер се спојено, једнословно и изговара. У говору може.

„Реч“ **ЦЕ**

Це има у *Црноћравском речнику*:

„**це** скраћени, сливени облик од *ће се*. – Рекла-е *це* убије.“ Али и као: – *Ка[д]-це* жениш, девојко, немој да ти пројде срећа?“ (Стојановић 2010: 1004).

„Реч“ **ЦИ**

Познато нам је изворно, има тога и у говору мога завичаја (сврљишки крај), тамо где је у употреби заменица *си*: – Ти *ци* (< че си) отидеш, ал кудé чемо ми. – Какó су дошли такóј *ци* отиду.

Кад пуна реч почиње вокалом *и*, могуће је и: *ци-йду* > *цйду* / *ц-иду*.

Динић у свом *Тимочком дијалекатском речнику* не даје примере настала од *шџа-ћу*, али већ у допуни (коју смо имали у рукама) доноси: **шчу**, **шчеш**, **шче**, *скраћени облици од: шџа ћу, шџа ћеш, шџа ће*. –

⁴ О односу *шџа* : (*ка*)*кво* овде не бисмо говорили.

Шчу ја туј, само да смитам. – *Шчѐш* ми, за каквó ми не трѐбеш. – *Шче* тој детé код вáс, штó си не íде дом, веч се ставíна.⁵

Постоје и друге рече које би се могле сврстати у нашу групу крхотина или преостатка, које сасвим добро функционишу у говору, али, као и код већ наведених, остаје питање: да ли их као такве треба уносити у речник. Да наведемо само неке:

са / **сь** < саг (= сад): – *Сá* чу слéзнем од слбу. – Чéкај ме *сь* чу ја. : **са́** прил. сада. – Неје било ко *са* (Ћирић 2018: 914), али и **сьг** прил. сада (упор. са). – Од *сьг* па до јутре (Ћирић 2018: 924).

ка < кад. – *Ка* се, брé, онáј пьс óбрну па на њéга.

Доиста, ентитети *ч*, *ш* (а вероватно има и других), јесу делови текста (макар од једног слова!) између две белине, уз то су још сажете форме неких других, пуних речи, или неких облика пуних речи, познатих у говору који се речником описује (представља), али се не јављају свуда на месту одреднице (насловне речи речничког чланка), иако су толико дијалекатске чињенице колико и друге речи, можда и више јер се не јављају у књижевном језику. Мислимо: и не треба да се јаве, али такође мислимо: можда не треба ни у тексту да се јаве онако како се јављају, да се одвајају белинама и тако себе промовишу у засебне речи. Боље је да су другачије презентоване у тексту, да су наслоњене на реч с којом чине изговорну целину, јер једино се тако и јављају у говору, односно формирају у облику који читамо. Дакле, нико неће под „ш“ разумети „ћеш“ сем у споју „ти *ш* да дојдеш“ (< ти чеш / чеш да дојдеш). Мислимо да је решење укинути једну белину и тиме одузети могућност да се *ч*, *ш*, *д* макар и по наведеном (заиста споредном али очигледном критеријуму) сматрају засебним речима. Овако, рецимо: áјде *д-íмо*; *кво-ч* да работиш даньс; *ш-íш* кажем ја. Што се говора тиче (односно звучне целине), одакле се и узимају потврде, то и јесу целине, истина нове, комбиноване с локалним навикама изражавања.

Овде има места једној напомени и још једном питању.

Наиме, иако се ове ситуације („остатак речи у саставу изговорне целине“) јављају у тексту аргументације, односно у потврдама (приме-рима народнога говора уз поједине речи, те читалац с правом очекује да и такве, иначе врло маркантне / маркиране речи нађе у азбучнику дотичног речника), неке ће се такве „крхотине“ ипак наћи и у азбучнику?!

⁵ Ј. Динић, *Дојуне Тимочком дијалекатском речнику* (рукопис понуђен Уредништву Српског дијалектолошког зборника за објављивање).

У истом речнику као засебне речи (насловне речи азбучника) дају се *ча* и *чѣ* (као остаци од „чак“).⁶

А питање: ако смо *ч*, *ш*, *џ* „скинули“ с евентуалног списка засебних речи, зар нисмо добили нове конструкције („полуречи“): *џ-имо*, *где-ч*, *ш-ћу*, односно: *џимо*, *гдеч*, *шћу* (види напред *шњим*). Зар и то нису (сада нови) „ентитети између двеју белина“? Шта с њима? Чини се да то још нису довољно лексикализоване целине, да се могу читати на основу познавања карактеристика локалне граматике, али не би било без смисла да се јаве као празне одреднице, с упутима на речи од којих су настале. Тако ће их корисник речника лакше одгонетнути с формалне стране.

Ипак, такве јединице делују колико изузетно, толико загонетно:

шчу, *шчеш*, *шче*, *шћу*, *шћеш*, *шће*;
ћа, *ћала*, *ћали*, *ћамо*, *ћасће*, *ћаше*;
оч, *квоч*, *шћоч*, *гдеч*.

Ако не би биле промовисане у насловне речи, одреднице, овакве би крхотине (иначе сажети и дефектни граматички облици неких конструкција), вероватно и неразумљиве кориснику речника, биле скривене, под неком од речи саставница, ако би се уопште тамо дале. Истина, неком би пало на памет да под *ш* (шта) погледа *шћоч* (што ћеш), али *це* већ не би тако могао открити, јер је то резултат више процеса који су од: *ће се*, довели до *це*, а онда и: *ц* (*не-ц-иде* – неће си иде!).

Ни ово није без мана јер се у лексикографски опис уплиће граматичка интерпретација, али се текст ипак чини јаснијим и читљивијим.

ЛИТЕРАТУРА

- Богдановић 2006: Недељко Богдановић, Двообличке речи у српском језику, *Научни сасиџанак у Вукове дане* 35/1, Београд, 333–338.
- Динић 2008: Јакша Динић, *Тимочки дијалекатски речник*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Жугић 2005: Радмила Жугић, Речник говора јабланичког краја, *Српски дијалектолошки зборник* LII, Београд.
- Златковић 2014: Драгољуб Златковић, *Пиротски речник*, I, Београд: Службени гласник.
- Стојановић 2010: Радосав Стојановић, Црнотравски речник, *Српски дијалектолошки зборник* LVII, Београд.

⁶ Динић (2008: 884) са примерима: Отишљ *ча* у Америку; Однели га *ч* у Писану буку, да га там скутају.

Ћирић 2018: Љубисав Ћирић, Речник говора Лужнице, *Српски дијалектолошки зборник* LXV/2, Београд.

Неделько Р. Богданович

ЯЗЫКОВЫЕ ОБЛОМКИ И ДИАЛЕКТНЫЙ СЛОВАРЬ

Резюме

В работе указывается на наличие деформированных образов слов (*ч* < чеш) и словосочетаний (*це* < *ће се*) в диалектах, а также на трудности обработки таких форм в диалектном словаре. Основу составляет лексикографическая практика призренско-тимокских говоров сербского языка. Некоторые авторы оставляют такие энтитеты в языке предложений, отобранных для подтверждения основных слов, в то время как некоторые провозглашают их заглавным словом, в качестве единицы азбучника, причем в определении обращают внимание на способ их возникновения: **са** / **сь** < саг (= сад); **и** предл. < и[з/с].

Ключевые слова: сербский язык, диалектные словари, языковые обломки (деформированные слова).